

PRVI TERITORIALNI TRAVNIŠKI VRABCI *Passer hispaniolensis* v SLOVENIJIThe first territorial Spanish Sparrows *Passer hispaniolensis* in SloveniaAL VREZEC¹ & BORUT ŠTUMBERGER²¹Pražakova 11, SI-1000 Ljubljana²Cirkulane 41, SI-2282 Cirkulane, e-mail: stumberger@siol.net**1. Uvod**

Travniški vrabec *Passer hispaniolensis* je mediteransko-turkmenistanska vrsta, ki v razmeroma ozkem pasu naseljuje območje od zahodno-afriških otočij pa vse do zahodne Kitajske (CLEMENT *et al.* 1993, GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1997). Poznani sta dve podvrsti, kot podvrsto travniškega vrabca pa nekateri štejejo še italijanskega vrabca *P. h. italiae* (CLEMENT *et al.* 1993, SUMMERS-SMITH 1988). Travniški vrabec v Evropi gnezdi le ob Sredozemlju, predvsem na Balkanskem in Iberskem polotoku, naseljuje pa še otoke Sardinijo, Sicilijo, Malto, Kreto in Ciper (ALONSO 1997).

V Sloveniji je bil travniški vrabec do nedavnega ugotovljen le enkrat. Oktobra 1988 je bil na Vrhniki ujet samec (GROŠELJ 1989). Leta 1999 pa smo jih zabeležili med popisom ptic Kozjanskega parka v Bizeljskem in cenzusom bele štorcklje v Apačah na Dravskem polju. Lokaliteti smo obiskali nekajkrat. Pregledali smo več potencialnih gnezdišč (hiše z gnezdi lastovk, gnezda belih štorckelj, topoli, vrbe ter druga drevesa ob potoku) in skupine domačih in poljskih vrabcev na prehranjevališčih, kjer bi lahko pričakovali tudi travniškega vrabca. V prispevku predstavljamo prva dva podatka o travniškem vrbecu iz gnezditvenega obdobja, opisujeta teritorialno vedenje in po literaturi na kratko povzemava položaj ter širjenje vrste na Balkanu.

2. Opis območij

Lokaliteti ležita v subpanonski zoogeografski regiji (MRŠIČ 1997). Podnebje je zmerno celinsko oziroma subpanonsko s 1000 mm padavin in s povprečnimi lenimi temperaturami zraka okoli 12° C (FRIDL *et al.* 1998). Tako na Bizeljskem kot v Apačah je za lokaliteti značilno suburbano vaško okolje.

Bizeljsko (UTM WL59; Posavje, JV Slovenija) leži na skrajnem jugovzhodnem delu Kozjanskega parka (160 m n.v.). Okolico Bizeljskega pokriva kultivirana

pokrajina z vlažnimi travniki, ki se razprostirajo ob reki Sotli. Obrežje Bizeljskega potoka v naselju Bizeljsko je poraščeno s topoli *Populus* sp. in vrbami *Salix* sp., ki so zelo pogosta gostiteljska drevesa gnezdilnih kolonij travniških vrabcev na Balkanskem polotoku (MATVEJEV 1976, lastni podatki).

Apače (UTM WM63; Podravje, SV Slovenija) ležijo na južnem robu Dravskega polja (250 m n.v.). Lokaliteta leži na stiku čret (močvirni nižinski svet, porasel s travo in grmičevjem) in suhega osredja Dravskega polja brez površinskih vodotokov. Okolica Apač je precej agrarna, v bližini teče reka Polskava.

3. Opis opazovanj**3.1. Bizeljsko (Kozjanski park)**

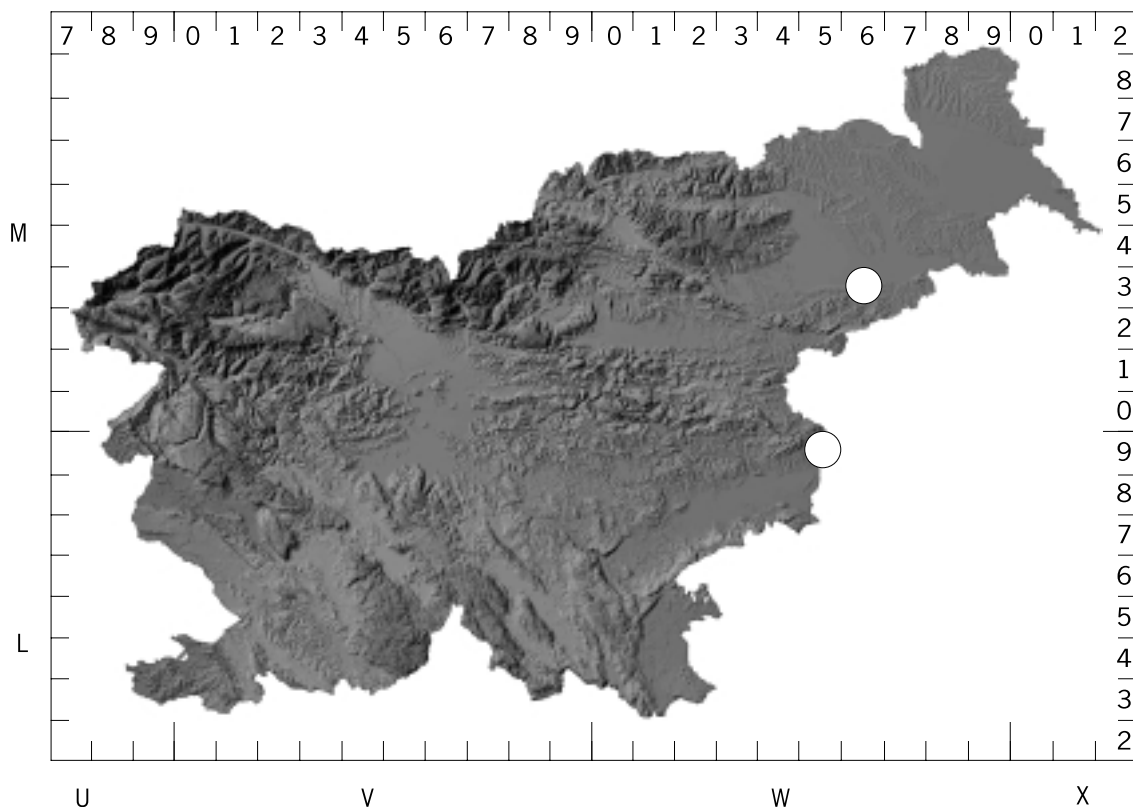
Dne 29.5.1999 smo samca travniškega vrabca opazovali v središču Bizeljskega, ko se je "kopal" v pesku ob cesti in potem odletel na stanovanjsko hišo v bližini. Na stavbi je bilo pod streho pritrjenih več zapuščenih gnezd mestnih lastovk *Delichon urbica*. V večini gnezd so gnezdili domači vrabci *Passer domesticus*, medtem ko si je travniški vrabec prisvojil dve, v kateri je znašal suhe travne bilke. Travniški vrabec je bil poletno obarvan in je s svojim sivatovskim in teritorialnim vedenjem (šopirjenje, glasno oglašanje, agresivno vedenje do samcev domačega vrabca) neuspešno skušal pritegniti pozornost samic. Samca travniškega vrabca so na isti lokaciji opazovali še 28.6. in 7.7.1999 (JANČAR pisno, FEKONJA & RUBINIČ ustno). Takrat se je preselil na drugo stran hiše (barvna priloga – sliki 1, 2), kjer je zasedel še eno lastovičje gnezdo in vanj nanosil travne bilke. Tudi ob tem gnezdu je vneto dvoril, vendar samica ni bila opažena. Travniški vrabec v Bizeljskem v letu 1999 verjetno ni uspešno gnezdil. V naselju Bizeljsko smo pregledali več potencialnih gnezdišč, vendar drugih osebkov travniških vrabcev nismo našli.

3.2. Apače (Dravsko polje)

Na Dravskem polju smo 4.7.1999 popisovali gnezditveno populacijo belih štokeljev *Ciconia ciconia*. V Apačah smo popisali spomladi sicer zasedeno gnezdo, ki pa je bilo ob obisku brez mladih štokeljev. Na žicah, v gnezdu in na njem je posedalo kakih 40–50 poljskih *Passer montanus* in domačih vrabcev. Pri pregledu gnezda in žic s teleskopom smo na žici ob gnezdu štoklje opazili samca travniškega vrabca. Ta je kmalu smuknil v dračje ob robu gnezda in se hitro spet vrnil na žico. Po polminutnem opazovanju je iz središča vasi na gnezdo priletela skupina kakih 100 vrabcev in v vsesplošni zmešnjavi se je travniški vrabec pomešal med jato. Pozneje je jata do zadnjega vrabca odletela v smeri, od koder je priletela. V naslednjem tednu smo poskušali še enkrat preveriti navzočnost travniškega vrabca. Gnezdo štokeljev je samevalo, travniškega vrabca pa med 50 pregledanimi vrabci v okolici ni bilo videti.

4. Diskusija

Travniški vrabec je edini evropski vrabec z izrazitim selitvenim ali nomadskim značajem vsaj pri delu gnezditvene populacije (SUMMERS-SMITH 1988). To je verjetno tudi eden izmed vzrokov za ugotovljeno širitev areala v zadnjih sto letih. Takšna širitev je znana iz nekaterih atlantskih otočij in Balkanskega polotoka (SUMMERS-SMITH 1988); širjenje na Balkanskem polotoku do leta 1973 je opisal MATVEJEV (1976). Travniški vrabec se na Balkanskem polotoku širi v dveh smereh: vzdolž jadranske obale in vzdolž rečnih dolin, zlasti ob Donavi. To naj bi se začelo v začetku 20. stoletja v Makedoniji, od koder se je travniški vrabec hitro razširil do jadranske obale (prvo gnezdenje v Boki Kotorski je bilo ugotovljeno že leta 1916), počasneje pa je potekalo kontinentalno širjenje, saj so ga v okolici Beograda opazili šele leta 1966. Vzdolž Donave se je razširil na vzhod proti Romuniji in Bolgariji ter na zahod v Panonsko nižino.

Slika 3: Ugotovljena razširjenost travniškega vrabca *Passer hispaniolensis* v Sloveniji v letu 1999 (karta: Geografski inštitut ZRC SAZU)

Figure 3: The established distribution of Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis* in Slovenia in 1999

Novejši objavljeni podatki kažejo, da se je razširil vse do severne Dalmacije in južnega roba Panonske nižine v Vojvodini (GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1997). Najbližje Sloveniji gnezdi v dolini reke Mirne pri Novigradu (RUBINIČ v pripravi), približno 20 km od slovensko-hrvaške meje. Ta kolonija domnevno pripada populaciji, ki se širi vzdolž jadranske obale. Kljub bližini omenjene kolonije pa v slovenskem Primorju travniškega vrabca še nismo odkrili, čeprav smo ga npr. ob reki Dragonji sistematično že iskali v letu 1998 (lastni podatki). Samca travniškega vrabca, opazovana leta 1999 v Sloveniji, verjetno pripadeta populaciji, ki se širi kontinentalno, vzdolž rek. Kljub temu da s hrvaške Podravine in Posavine ni poročil o pojavljanju in gnezdenju travniškega vrabca (KRALJ 1997), se zdi domneva o kontinentalnem poreklu obeh travniških vrabcev najbolj verjetna. Sklepamo lahko, da sta prišla v Slovenijo vzdolž rečnih dolin Save ali Drave.

Vodna površina, potok ali reka je pomemben element v habitatu travniškega vrabca (MATVEJEV 1976, SUMMERS-SMITH 1988, lastni podatki). Na območjih, kjer travniški in domači vrabec živita blizu skupaj, gnezdi travniški vrabec v vlažnejših, domači vrabec pa v bolj suhih predelih (SUMMERS-SMITH 1988). Obe predstavljeni slovenski lokaliteti to potrjujeta z bližino vodnih površin, poleg tega pa sodita med najbolj topla območja v notranjosti države. Travniški vrabec je namreč vrsta toplih nižavij (GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1997).

Prvi podatek o travniškem vrabcu v Sloveniji (GROŠELJ 1989) je iz negnezditvenega obdobja vrste. Podobne najdbe so znane tudi drugod po Evropi (SUMMERS-SMITH 1988, CLEMENT *et al.* 1993, GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1997). Selitev balkanskih gnezdičk se prične že konec julija in v avgustu (GLUTZ VON BLOTZHEIM & BAUER 1997). V obeh primerih, predstavljenih v prispevku, je bil opazovan poletno obarvan samec v ustreznem gnezditvenem času. Oba samca sta bila opazovana tudi ob ustreznem gnezdišču. Samec v Bizeljskem je celo znašal gnezda, svatovel in se teritorialno vedel. V prihodnje bomo z natančnim opazovanjem vrabčjih kolonij lahko potrdili ali ovrgli domnevo o širjenju in gnezdenju travniškega vrabca v Sloveniji in nadaljnji širitvi areala vrste proti severu. Spremljanje širjenja travniškega vrabca v Sloveniji pa bo zanimivo tudi zaradi simpatričnega pojavljanja s tremi drugimi (pod)vrstami vrabcev: domačega vrabca *Passer domesticus*, italijanskega vrabca *P. hispaniolensis italiae* in poljskega vrabca *P. montanus*.

Povzetek

V letu 1999 je bila na dveh lokalitetah v subpanonskem zoogeografskem območju Slovenije v gnezditvenem obdobju ugotovljena navzočnost travniških vrabcev *Passer hispaniolensis*. V Bizeljskem (Kozjanski park, spodnje Posavje, V Slovenija; 160 m n.v.) je v maju in juniju 1999 samec travniškega vrabca znašal gnezdilno gradivo v gnezda mestnih lastovk *Delichon urbica*, svatovel in se teritorialno vedel. V Apačah (Dravsko polje, Podravje, SV Slovenija; 250 m n.v.) pa je bil 4.7.1999 opazovan samec travniškega vrabca na gnezdu bele štorcklje *Ciconia ciconia*. Oba samca sta bila v poletnem perju in sta se zadrževala v družbi domačih vrabcev *Passer domesticus*. Lokaliteti ležita v suburbanem vaškem okolju. Avtorja menita, da je pojavljanje teritorialnih travniških vrabcev v Sloveniji lahko znak za nadaljevanje širitve areala vrste proti severu.

Summary

In 1999, the presence of Spanish Sparrows *Passer hispaniolensis* was established, in breeding season, at two localities in the sub-Pannonian zoogeographical region of Slovenia. In May and June 1999 a male was observed at Bizeljsko (Kozjansko Park, spodnje Posavje, E Slovenia; 160 m a.s.l.) while piling up nest material in the nests of House Martins *Delichon urbica* as well as courting and behaving territorially. On July 4th 1999, on the other hand, a male was observed at Apače (Dravsko polje, Podravje, NE Slovenia; 250 m a.s.l.) on the nest of White Stork *Ciconia ciconia*. Both males were in summer plumage and in the company of House Sparrows *Passer domesticus*. The localities are situated in a suburban village environment. The authors believe that the presence of territorial Spanish Sparrows in Slovenia could be a sign of a further expansion of this bird's breeding range towards the north.

Literatura

- ALONSO, J.C. (1997): Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*. 696-697. V: HAGEMEIJER, W.J.M., M.J. BLAIR (ed.) (1997): The EBCC Atlas of European Breeding Birds. T & AD Poyser, London.
- CLEMENT, P., A. HARRIS & J. DAVIS (1993): Finches & Sparrows. Christopher Helm, London.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM, U.N. & K. BAUER (1997): Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 14/I, Passeriformes. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- GROŠELJ, P. (1989): Travniški vrabec *Passer hispaniolensis* ujet na Vrhniki, prvi dokazani primerek v Sloveniji. *Acrocephalus* 41-42 (10): 34-36.

- FRIDL, J., D. KLADNIK, M. OROŽEN ADAMIČ & D. PERKO (ed) (1998): Geografski atlas Slovenije. Država v prostoru in času. DZS, Ljubljana.
- KRALJ, J. (1997): Ornitofauna Hrvatske tijekom posljednih dvjesto godina. *Larus* 46: 1-112.
- MATVEJEV, S.D. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva. *Conspectus Avifaunae Balcanicae*. Srpska akademija nauke i umetnosti, Beograd.
- MRŠIČ, N. (1997): Biotska raznovrstnost v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana.
- SUMMERS-SMITH, J.D. (1988): *The Sparrows*. T & AD Poyser, Calton.

Prispelo / Arrived: 22.2.2000

Sprejeto / Accepted: 8.5.2000

Sliki 1 in 2: Samec travniškega vrabca *Passer hispaniolensis*, Bizeljsko, Spodnje Posavje, 7.7.1999 (foto: B. Rubinič) – glej str.162

Figures 1 & 2: Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis* male, Bizeljsko, Lower Sava basin, (SE Slovenia), July 7th 1999 (photo: B. Rubinič) – see p. 162